

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete på grundläggande nivå i musikpedagogik, 15 hp.

Musikalisk kommunikation

- ett alternativt kommunikationsmedel för elever med en funktionsnedsättning

*Författare: Sara Ahlberg
Handledare: Lia Lonnert
Examinator: Pia Bygdéus
Termin: HT17
Ämne: Musikpedagogik
Nivå: Grundläggande nivå
Kurskod: 2MUÄ4E*

Svensk titel: Musikalisk kommunikation - ett alternativt kommunikationsmedel för elever med funktionsnedsättning

Engelsk titel: Musical communication - an alternative means of communication for students with a disability

Abstrakt

Kommunikation är en nödvändig förutsättning för att människor ska kunna samverka med andra i samhället. Skolans undervisning ska utifrån detta utgå ifrån elevens behov för att eleven ska kunna allmänbildas i samhället. Syftet med denna studie är att undersöka hur musik kan användas som ett kommunikationsmedel för elever med funktionsnedsättning i undervisningen och på vilka sätt som den undervisande läraren använder sig av detta. Resultatet som presenteras redovisar genomförda intervjuer och observationer som har utförts med olika undervisande lärare i musik, på olika orter runt om i Sverige. Resultatet presenterar hur lärare använder sig av kommunikation i undervisningen genom musik samt på vilka sätt detta sker. Lärarna använder sig av kommunikation som sker på flera olika sätt genom musik, kontakt, teckenspråk, kroppsspråk och tecken som stöd. Diskussionen kring studiens ämne koncentreras på den undervisande lärarens kommunikation i undervisningen med hjälp av musik, vilka alternativa kommunikationssätt som kan användas av läraren för att nå ut till eleverna samt vilka för- och nackdelar det finns med användning av alternativa kommunikationssätt.

Nyckelord

Svenska: funktionsnedsättning, kommunikation, alternativa kommunikationssätt, musik

Engelska: disability, communication, alternative means of communication, music

Tack

Tack till de lärare som deltagit vid studiens empiriinsamling av intervjuer och observationer. Tack till min handledare Lia Lonnert samt tack till Eleonora Lundberg för visat stöd och engagemang.

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Begreppsdefinitioner	2
2 Bakgrund och tidigare forskning	3
2.1 Barnets tidiga kommunikation	3
2.2 Kommunikationens förutsättningar	4
2.3 Alternativa kommunikationssätt	4
2.4 Funktionsnedsättning och dess påverkan på människan	5
2.5 Tidigare forskning	6
2.6 Sammanfattning av bakgrund och tidigare forskning	10
3 Syfte och frågeställningar	11
4 Teoretiskt perspektiv	12
4.1 Sammanfattning av teoretiskt perspektiv	14
5 Metod	15
5.1 Val av metod	15
5.1.1 Observation	15
5.1.2 Intervju	16
5.2 Urval	16
5.3 Studiens genomförande	17
5.3.1 Observation	17
5.3.2 Observationsschema	17
5.3.3 Intervju	18
5.3.4. Intervjufrågor	18
5.3.5 Transkribering	18
5.3.6 Bearbetning av material	19
5.4 Etiskt övervägande	19
6 Resultat	22
6.1 Öppen kommunikation	22
6.2 Musikalisk kommunikation	23
6.3 Kommunikation beroende på nedsättning	26
6.4 Musik som bidrag till kommunikation i klassrummet	27
6.5 Sammanfattning av resultat	29
7 Diskussion	31

7.1 Musikalisk kommunikation i undervisningen	31
7.1.1 <i>Musiken och det verbala språket</i>	31
7.1.2 <i>Kommunikation genom musik</i>	32
7.2 Alternativa kommunikationssätt i undervisningen	32
7.2.1 <i>Tecken som kommunikationssätt</i>	33
7.2.3 <i>Kroppsspråk som kommunikationssätt</i>	33
7.2.4 <i>Kommunikation utifrån elevernas nedsättning</i>	34
7.3 Metoddiskussion	35
7.4. Förslag på fortsatt forskning	35
9 Referenser	36
Bilagor	I
Bilaga A	I
Bilaga B	II
Bilaga C	III

1 Inledning

Att kunna kommunicera med varandra är något som människor i samhället ser som en självklarhet. Vid möte med andra människor förväntar vi oss en viss kommunikation, både i form av verbalt språk och kroppsspråk. En reaktion uppstår då en människa inte kommunicerar på det sätt som vi är vana vid. Kommunikationen är dock inte lika lätt för alla, då en del människor har hinder som en funktionsnedsättning, eller en försämrad kommunikationsförmåga som bidrar till förhindrad kommunikation. I dagens samhälle är detta en stor fråga inom skolans värld, hur kommunikationen ska fungera mellan lärare och elever och även mellan elever och elever i särskolan, då kommunikationen oftast är förhindrad av någon form av nedsättning. Jag är intresserad av detta ämne då det är fascinerande att människan kan kommunicera på andra sätt annat än enbart med ord. Kommunikationen kan ske på så många olika sätt och det är intressant att två människor kan förstå varandra utan att använda sig av det verbala språket.

1.1 Begreppsdefinitioner

Det finns många begrepp som kan användas för att beskriva en människas form av nedsättning. Två av dessa begrepp är funktionsnedsättning och funktionsvariation. Begreppet funktionsnedsättning finner läsaren information om i bakgrunden till denna studie.

Begreppet funktionsvariation står för en opartisk definiering av människors förmågor. Definitionen av förmågan kan vara psykisk, fysisk eller kognitiv. Detta begrepp används för att i vissa fall anmärka på människors ideal baserat på vad som betraktas vara normalitet. Begreppet funktionsvariation innefattar alla människor och beskriver att varje enskild människa har en sammansättning av olika förmågor, dock på olika sätt och i olik grad. Begreppet funktionsvariation kan göra människor mer innefattande då detta begrepp har som utgångspunkt att förmågorna finns hos alla människor (Nationalencyklopedin, 2017). I denna studie används begreppet funktionsnedsättning. Detta på grund av att begreppet funktionsnedsättning innebär att personen i fråga har ett medfött problem, ett resultat av sjukdom eller ett resultat av olycksfallsskada. Begreppet funktionsnedsättning kan även innebära ett funktionshinder som begränsar personens möjlighet till att utföra särskilda aktiviteter (Malmquist, 2017).

2 Bakgrund och tidigare forskning

I detta kapitel kommer det redogöras över barnets tidiga kommunikation, vilka förutsättningar som krävs för att människor ska kunna kommunicera samt alternativa sätt att kommunicera på. Det kommer även redogöras för begreppet funktionsnedsättning och dess påverkan på människan.

2.1 Barnets tidiga kommunikation

Thunberg, Swärd och Claesson (2015) skriver på skolverkets webbplats *Lärportalen*, under inriktningen specialpedagogik, att det vid barnets födsel, när det väl har lämnat mammans mage redan är mottagligt för kommunikation samt imitation. Detta gör att barnet direkt dras till sina föräldrars ansikten och genast börjar imitera deras munrörelser. Barnets föräldrar tolkar vidare barnets kommunikation och försöker ge barnet ett ord för de signaler som har sänts ut. Vidare kan kommunikationen mellan barnet och föräldrarna byggas upp till en mer avancerad nivå där symboler och gester fungerar som hjälp, vilket gör att kommunikationen blir tydligare (Thunberg, Swärd och Claesson, 2015, s. 1).

Thunberg, Swärd och Claesson (2015) skriver om det mänskliga spegelneuronsystemet och hur det på 1990-talets slut lett vidare till en kvantitet av forskningen där många forskare med olika vinklar har deltagit. Detta innebar att forskare påträffade att både människan och apan använde sig av flera sätt för att ta emot signaler, både det som hörs och syns och vidare tolkar dem. Detta genererade i att forskarna även fann de motoriska områdena lika aktiva som de områden som tar emot signaler, särskilt när det gäller den mänskliga kommunikationen. Forskningen fick efter detta ett nytt fokus där människans motorik och kropp ställs i centrum, då dessa faktorer behövs för att människan ska kunna förstå, tänka och framför allt kommunicera med andra människor. Vidare uppkom det nya typer av kommunikation så som verbal kommunikation. De som forskar om evolutionen anser att vårt första verbala kommunikationssystem inte byggde på vårt tal utan kommunicerades via kroppsspråket, genom gester. Det icke-verbala kommunikationssystem är det system som används först av människor när de utvecklar sitt språk och sitt sätt att kommunicera med andra som barn. Vidare utvecklas barnets verbala kommunikationssystem med ett ordförråd bestående av talade ljud. Genom det verbala kommunikationssystemet kan människor utbyta och överföra information med

varandra, vilket har gjort att lärandet hos individen har utvecklats (Thunberg, Swärd och Claesson, 2015, s. 1–2).

2.2 Kommunikationens förutsättningar

Thunberg, Swärd och Claesson (2015) beskriver hur kommunikation är en nödvändig förutsättning för att kunna samarbeta med andra människor och för att kunna allmänbilda sig i dagens samhälle. Alla människor har i dagens samhälle rätt till allmän kännedom om både information och kommunikation. Detta innebär att undervisningen i skolan ska utgå ifrån eleven och dennes behov och även ge kompletterande stöd om detta behövs (Thunberg, Swärd och Claesson, 2015, s. 1).

Jederlund (2011) skriver om att musiken inte behöver motiveras i skolan med hjälp av bakgrundsforskning utan att ”musiken är motiv i sig själv” (Jederlund, 2011, s. 13). Med detta menar Jederlund att musiken gör människan hel genom att människor, både barn och vuxna, kan utvecklas tillsammans i musiken. Denna typ av miljö öppnar även upp för att barn ska kunna utveckla sitt kommunikativa språk då musikens språk och det verbala språket kan kopplas samman. Detta på grund av att musiken kan delas upp i rytm och ton vilket blir kärnan i det talade språket (Jederlund, 2011, s. 13–14).

2.3 Alternativa kommunikationssätt

Jederlund (2011) beskriver hur kommunikation kan definieras på olika sätt beroende på vilken kultur det sätts in i. Jederlund talar då om att kommunikationen inte blir definierbar utan att den hamnar någonstans mellan musik och språk. I vissa kulturer så som den västafrikanska, som finns i Kongo och Nigeria, där folket använder sig av så kallade *talande trummor*. Dessa trummor nyttjas för att skicka budskap till varandra på långa avstånd. Detta kommunikationssätt används på grund av att trummans rytm och även toner kan kombineras på många sätt likt ett språk. För det västafrikanska folket är det ett vanligt sätt att kommunicera med varandra. För människor som inte är insatta i den västafrikanska kulturen låter trumspelandet mest som vanlig trummusik (Jederlund, 2011, s. 19–20).

Jederlund (2011) beskriver hur musiken kan kopplas till vår kropp och hälsa och hur detta gör att människor kan öka sitt hälsotillstånd. Ett exempel på detta är en studie om hur människor som drabbats av stroke, efter att ha lyssnat på musik i ca två månader har

förbättrat både sin förmåga att minnas och förmågan att koncentrera sig. Detta jämfört med andra grupper människor som fick lyssna på annat än musik. Det finns även andra studier om hur musik kan hjälpa sjuka människor att förbättra sin hälsa. Ett exempel på detta är att människor som lider av Parkinson får mjukare muskler och leder efter att de har fått röra sig till musik genom rytmiska rörelser (Jederlund, 2011, s. 13).

Jederlund (2011) talar om hur musiken kan delas upp i olika beståndsdelar och att musiken då delas upp i tre musikaliska element. Dessa element är; ljud, rörelse och rytm (puls). Jederlund föreslår själv ett fjärde element som innebär intryck och personliga uttryck där personens egen tolkning av musiken står i centrum. Genom personens uttryck och egen tolkning av musiken skapas det en kommunikation i skapandet av rörelsen, rytmen och ljudet i musiken (Jederlund, 2011, s. 15).

2.4 Funktionsnedsättning och dess påverkan på människan

Malmquist (2017) beskriver att som människa leva med en funktionsnedsättning innebär att individen i fråga har en försämrad fysisk eller psykisk förmåga att kunna genomföra aktiviteter och på egen hand ta vara på sig själv. Den fysiska eller psykiska förmågan kan vara försämrad på grund av olika orsaker. Det kan vara medfödda problem, påverkan av ålderdom, påverkan av sjukdom samt påverkan av en olycka. Funktionsnedsättning runt om i Sverige grundas främst på människor som är svårt synskadade (ca 35 000), människor som är svårt hörselskadade (ca 10 000), människor som är rullstolsbundna (ca 30 000) och människor som har någon form av utvecklingsstörning (ca 40 000). Ytterligare finns det ett betydande antal människor med måttlig synnedsättning, människor som är hörselskadade och med detta är i behov av hörselapparat, samt även människor som får en psykisk funktionsnedsättning på grund av sin demenssjukdom (Malmquist, 2017).

Malmquist (2017) beskriver att funktionsnedsättning kan medföra olika typer av funktionshinder hos en människa. Dessa funktionshinder innebär att personen i fråga har en begränsad förmåga eller ett hinder som gör att personen inte kan utföra en särskild aktivitet. Själva begreppet *funktionshinder* som tidigare kallats för handikapp, har alltså inget att göra med personen i fråga utan knyts till en särskild situation. Vissa personer kan känna av sin funktionsnedsättning som ett hinder. Detta hinder kan uppkomma då aktiviteter som ska genomföras ställer krav på dem. Att en viss aktivitet

kan genomföras kan bero på om det finns hjälpmedel att tillgå. Dessa hjälpmedel kan vara den fysiska miljön, hjälpande människor och tekniska hjälpmedel. En funktionsnedsatts livssituation influeras således av ledande värderingar och åtgärder som görs av enskilda personer eller av samhället. Den stora målsättningen med detta är att få människor med en funktionsnedsättning delaktiga och även förbättra tillgängligheten för dem (Malmquist, 2017).

2.5 Tidigare forskning

Brodin (1991) skriver i sin avhandling att kommunikation kan definieras genom människans medvetna eller omedvetna handlingar som en annan människa tolkar och på så sätt blir påverkad av. Kommunikationen avser en process som innebär att överföra och ta emot meddelanden samt att påverka andra. När detta sker uppstår en interaktion som innebär vilken person som påverkar vilken samt kommunikationens maktstruktur. Kommunikationens maktstruktur innebär att det finns en dominans i interaktionen, vilket betyder att personerna i kommunikationen inte har en jämlik kommunikation, då personerna är olika aktiva. Vuxna människor talar generellt över sitt barns huvud eller istället för sitt barnets egen tala. När detta sker blir barnet hindrad i kommunikationen vilket leder till inaktivitet. Detta gäller inte enbart barn som kommunicerar genom verbal kommunikation utan berör även barn på en tidig utvecklingsnivå som enbart kommunicerar genom den icke-verbala kommunikationen. Modern till ett barn som enbart använder sig av icke-verbal kommunikation som kommunikationssätt, nyttjar oftast barnets tur i en kommunikation och barnet upplevs då som passivt. Ett barn med en funktionsnedsättning ses i samverkan med andra vuxna och barn som den svagaste parten i kommunikationen. Detta på grund av barnets funktionsnedsättning samt att barnet är ett barn. Barnet i fråga behöver tid till kommunikationen, till att samla sig, till uttryck och till reaktion som oftast inte ges av motparten (Brodin, 1991, s. 77).

Brodin (1991) beskriver att kommunikationen kan delas in i verbal och icke-verbal kommunikation. Den verbala kommunikationen, även kallad symbolisk kommunikation, innefattar ett symbolspråk som sker genom bildspråk, verbalt språk och skrivet språk. Den icke-verbala kommunikationen, även kallad försymbolisk kommunikation, innefattar kommunikation som utgår ifrån en naturlig reaktion så som signaler och skrik vid smärta. Detta kan ske i form av rörelser och ljud. Kommunikation

i sig är en kollektiv utveckling som baseras på interaktion mellan två individer eller en grupp (Brodin, 1991, s. 77).

I Brodins (1991) licentiatavhandling skrivs det att barn som enbart kommunicerar med icke-verbal kommunikation har en form för att kommunikationen ska ske. Denna form består av gester, kroppsspråk, signaler samt naturliga reaktioner. Den kommunikativa innebörden kan kopplas till vad kommunikation behandlar och i samband med gravt handikappade barn är det grundläggande behov som styr i samband med barnets erfarenheter och upplevelser. Kommunikationen handlar då om att barnet ska kunna svara på kommunikationen som getts av en motpart eller kalla till sig motpartens uppmärksamhet. Kommunikationen från en människa som kommunicerar verbalt jämfört med en människa som använder sig av icke-verbal kommunikation kan utifrån uppfattas som två helt skilda världar. Fokus bör istället läggas på att personerna i fråga kommunicerar på olik nivå utifrån både kontext och motpart, oavsett om verbal eller icke-verbal kommunikation används vid samspelet. En människas förmåga till att kommunicera kopplas samman med människans utgångspunkt, grad av tilläggshandikapp så som hörsel, rörelsehinder, syn och funktionsnedsättning. En människas känslor, intressen, behov, vilja samt motivation har även betydelse för att kommunikationen ska utvecklas. För att denna utveckling ska ske fordras det att personen i fråga har möjlighet till ett fungerande symbolsystem, att korrekt metodik nyttjas vid inläringen samt att miljön är stimulerande (Brodin, 1991, s. 79).

Martinsson-Niva (2016) skriver i sin licentiatavhandling om alternativ och kompletterande kommunikation som innefattar en samling av olika kommunikationssätt. Dessa kommunikationssätt är speciellt konstruerade som ett stöd för bristande förmåga att kommunicera som ett alternativ eller komplement för uttryck och för förståelsen av ett verbalt språk. Ett kommunikationssätt som sammankopplas med icke-verbal kommunikation är tecken som alternativ och kompletterande kommunikation. Detta kommunikationssätt innebär att kommunikationen sker via kroppsrörelser, gester samt mimik. Det alternativa kommunikationssättet kan även ske genom grafik som innebär att kommunikation tar stöd i bilder, symboler och föremål som förmedlar kognitiva svårighetsgrader (Martinsson-Niva, 2016, s. 8–10).

Martinsson-Niva (2016) beskriver att de olika kommunikationssätten inte avlägsnar det andra, utan de är till för att komplettera varandra med syftet att medverka till

kommunikationens samspel och förståelse. Tecken som alternativt kompletterande kommunikation är ett uttryckssätt som särskilt används inom grundsärskolan då detta kommunikationssätt inte kräver att det finns några specifika hjälpmedel, på grund av att kommunikationen sker via personens händer. De människor som främst kommunicerar med hjälp av detta kommunikationssätt är hörande människor med eller utan en funktionsnedsättning, barn med en språkstörning, barn med intellektuell funktionsnedsättning samt barn med autism. Behovet av att använda detta kommunikationssätt kan vara temporärt eller permanent. Barn som använder tecken som alternativ kompletterande kommunikation som kommunikationssätt lämnar detta kommunikationssätt när dem känner sig säkra på sin språkliga förmåga och använder då enbart kommunikationssättet som ett stöd, till skillnad från tidigare när det användes som det enda kommunikationssättet (Martinsson-Niva, 2016, s. 8–10).

Martinsson-Nirva (2016) skriver att om tecken som alternativ kompletterande kommunikation ska kunna användas och fungera som kommunikationssätt behöver kommunikationen förstås från tre varierande vinklar. En av vinklarna är elever som är i behov av stöd i sitt språk och tal. En annan vinkel är tecken som alternativ kompletterande kommunikation som kan användas som verktyg till att överföra meddelanden eller dylikt till personer i omgivningen när orden inte räcker till samt personer i omgivningen. Dessa personer kan vara anhöriga, pedagoger och vårdnadshavare. Den sista vinkeln innefattar deras kunskaper om hur kommunikationssättet brukas på bästa sätt. Detta innebär att det inte endast handlar om den enskilda individen för att kommunikationen ska kunna ske och fungera utan en konstellation av alla tre som innefattar eleven, omgivningen och redskapet (Martinsson-Niva, 2016, s. 8–10).

I sin licentiatavhandling skriver Martinsson-Niva (2016) om att tecken som nyttjas när tecken som alternativ kompletterande kommunikation används som kommunikationssätt förenklas och är lånade från teckenspråket för döva. Tecknen nyttjas tillsammans med verbalt språk och följer talspråkets grammatik. På grund av tecknens likhet med de dövas teckenspråk har detta kunnat blandats samman. Skillnaden mellan tecken som alternativ kompletterande kommunikation och teckenspråk är att det förstnämnda använder sig av det auditiva. När tecken som alternativ kompletterande kommunikation används som kommunikationssätt förstärks enbart nyckelord i den mening som ska tecknas så att innehållet i det auditiva meddelandet förtydligas. När både nyckelorden i

det verbala språket och i tecknen betonas är det lättare att urskilja de viktigaste orden i budskapet. Förståelsen av språket prioriteras framför användandet både när det gäller det talade språket och tecken som alternativ kompletterande kommunikation. Detta innebär att det förekommer en skillnad mellan vad personen i fråga förstår och vad denne själv kan uttrycka. När tecken används i tecken som kompletterande alternativ kommunikation är det essentiellt att anpassa nyttjandet efter den enskilda individen. Detta för att individen ska ges möjlighet till tolkning och förståelse av de tecken som nyttjas och hur de går tillväga för att efterlikna dem. Inläringstakten för kommunikationssättet är individuellt. Vid användning av kommunikationssättet sänks det verbala tempot hos individen som tecknar, på grund av detta ökar förståelsen hos motparten av meddelandet. Tecknen som används fordrar inte finmotorik på samma sätt som det verbala språket där det krävs samordning och kontroll av läppar, stämband, tunga och lufttryck. Kommunikationssättet kräver dock att det finns en form av symbolisk nivå som är uppnådd, vilket innefattar att det förekommer en verbal förståelse i bilder och talade ord. Tecken som alternativ kompletterande kommunikation stimulerar flera sinnen hos individen när det nyttjas då individen kan höra de verbala orden samt både se och känna tecknen. På grund av detta bildas det en länk mellan tecknen och det verbala språket som gör att språket blir tydligt och konkret. Behovet av att använda detta kommunikationssätt som ett alternativ skiftar beroende på vilken utvecklingsfas individen genomgår i livet. TAKK handlar först och främst om att individen ska kunna förstärka sin förståelse och sin samverkan i kommunikationen. Vidare riktas kommunikationssättet till att utveckla det verbala språket hos individen och konstruera dess ordförråd. En specifik funktion som detta kommunikationssättet har är att ge eleverna stöd i sin undervisning, vilket ska underlätta kunskapens tillägnande hos eleven samt gynna dess engagemang och inflytande (Martinsson-Niva, 2016, s. 8–10).

I Andersons (2002) avhandling står det skrivet att det finns en riklig mängd forskning av ämnet kommunikation, dock finns det knappt alls någon forskning som är specificerad runt ämnena hörselnedsättning, kommunikation och utvecklingsstörning. Dessa nedsättningar gör att förmågan för utveckling av språk, världskunskap och kommunikation blir en svår lärningsprocess på grund av personens begränsade förmågor. Forskningen kring ämnet funktionshinder och dess samband med kommunikationsproblem är dock inte lika riklig som den forskning som finns kring enbart ämnet kommunikation (Anderson, 2002, s. 75).

2.6 Sammanfattning av bakgrund och tidigare forskning

Studiens bakgrund berör rubrikerna barnets tidiga kommunikation, kommunikationens förutsättningar, alternativa kommunikationssätt samt funktionsnedsättning och dess påverkan på människan. Barnets tidiga kommunikation sker från första start när barnet är fött och har lämnat mammans mage och är då mottaglig både för kommunikation samt imitation. Barnet påverkas av sina föräldrar och imiterar deras mimik och de signaler som sänds ut. Det icke-verbala kommunikationssättet används idag då barn ska utveckla sitt språk och sin förmåga att kommunicera med andra barn. Kommunikationens förutsättningar innefattar att kommunikation är nödvändigt för att kunna samarbeta med andra samt för att bli allmänbildad i dagens samhälle. Musiken har även den en påverkan när barn ska utveckla sitt kommunikativa språk. Detta på grund av att musiken kan delas upp i rytmer och toner likt det verbala språket. Alternativa kommunikationssätt innefattar att kommunikationen konkretiseras på olika sätt baserat på den kultur det sätts in i. I en del kulturer, till exempel den västafrikanska, används talande trummor som används av folket för att kommunicera och skicka budskap på långa avstånd. Funktionsnedsättning och dess påverkan på människan innebär att individen i fråga har en försämrad psykisk eller fysisk förmåga som förhindrar individen att genomföra aktiviteter självständigt samt ta vara på sig själv. En del människor ser sin funktionsnedsättning som ett hinder då vissa situationer gör att personen inte kan utföra den aktivitet som krävs av dem. För att personen i fråga inte ska se sin nedsättning som ett hinder finns det hjälpmedel att tillgå som kan nyttjas för att genomföra den krävande aktiviteten.

Studiens tidigare forskning innefattar att kommunikation kan konkretiseras genom personers omedvetna eller medvetna handlingar som tolkas av andra människor. Kommunikationen är en process mellan två människor som innebär att överföra och ta emot information samt påverkan på andra. Kommunikationen kan delas in i två delar, den verbala och den icke-verbala. Kommunikation i sig är en gemensam utveckling som definieras genom interaktionen mellan till exempel två individer. Människans förmåga att kommunicera med andra sammankopplas med individens utgångspunkt till exempel grad av handikapp och funktionsnedsättning. Tecken som alternativt kompletterande kommunikation kan användas som ett komplement till den verbala kommunikationen. Detta kommunikationssätt innefattar att kommunikationen baseras på gester, kroppsspråk och mimik och medverkar till samspel och förståelse.

3 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur musiken kan hjälpa elever i skolan med funktionsnedsättning att kommunicera trots sin nedsättning. Ävenledes ska det undersökas hur den musikaliska kommunikationen kan påverka dessa elever samt om det medför en ökad utveckling.

Följande frågor har legat till grund för studien;

- Hur kan musik användas som kommunikationsmedel i skolan för elever med funktionsnedsättning?
- På vilka sätt använder den undervisande läraren sig av musik som kommunikationsmedel i musikundervisningen?

4 Teoretiskt perspektiv

I detta kapitel kommer det redogöras över Vygotskijs perspektiv om hur barn utvecklar sitt språk samt vilken metod de använder sig av. Det kommer även redogöras om Vygotskijs kulturhistoriska skola.

I Andersons (2002) avhandling beskrivs Vygotskijs teori om hur barn utvecklar sitt språk och vilken metod de använder sig av. Under den tidsperiod som Vygotskij levde var talet en av de främsta metoderna för att kommunicera med andra genom språket. Detta var ett problem för barn som var döva och stumma då de inte kunde använda sig av denna metod för att kommunicera med andra. Vygotskij utvecklade då en teori om hur dessa barn använde en annan metod för att utveckla sitt språk och sin förmåga att kommunicera. Teorin innebär att barn som är döva eller stumma eller både och utvecklar ett språk som blir deras eget genom att använda sig av tecken, ansiktsuttryck, säregna tal och ljud. Barn utvecklar detta språk helt på egen hand om de endast vistas i en miljö med barn som är döva. Detta på grund av att barnen utvecklar sitt talspråk och sin metod för att kommunicera med andra människor. Betoning inom denna teori är att det inte är talspråket som är det viktiga i sig när barnen kommunicerar med andra människor utan det är den föreställning som tecknen hänvisar till (Anderson, 2002, s. 37–38).

Hwang och Nilsson (2011) skriver om Vygotskijs teori som innebär att barn bygger upp sin kunskap om världen baserat på sin erfarenhet samt att barnet inkluderas både kulturellt och socialt. Under 1920-talet skapade Vygotskij tillsammans med sina kollegor en marxistisk psykologi som vidare kallats *den kulturhistoriska skolan*. Barnets tankar om produktion och dess förhållanden överförde Vygotskij i barnets samspel med vuxna människor samt överförde barnets tankar som ett verktyg för språket och tänkandet. Vygotskij ansåg att den kulturella situationen som barnet växte upp i spelade roll i barnets utveckling, vilket innefattar att utvecklingen är specificerad inom kulturen. Denna utveckling som barnet genomgår skulle ses som en framgång i den sociala interaktionen med syskon, föräldrar och lärare. (Hwang & Nilsson, 2011, s. 66–67).

Hwang och Nilsson (2011) beskriver att ett barn ska kunna hantera problem som uppstår kring dem samt lära sig förstå och behandla sin omgivning för att utveckla de psykologiska redskapen så som språket. Språket bistår barnets frigörelse från

situationen som sker samt riktar dennes intresse mot framtiden och hur den ska styras. Det verbala språket gör det möjligt för barnet att delta i sociala interaktioner så som konkreta konversationer med andra människor samt genom inre samtal. Detta ökar barnets förmåga att utveckla sitt eget tänkande. Det verbala språket och människans kultur har påverkan på barnets kognitiva utveckling, då utvecklingen inte enbart sker inifrån personen och ut, utan även utifrån och in. Barn kan genom detta förbättra sitt eget tänkande samt även förmågan att lösa problem, genom att barnet blir medvetet om sitt eget tänkande när det uppstår ett problem i en situation, idag kallat *metakognition* (Hwang & Nilsson, 2011, s. 67).

Hwang och Nilsson (2011) skriver om Vygotskijs teori om den *proximala utvecklingszonen*. Det innebär att utvecklingen ligger ett steg före barnets rådande utvecklingspunkt, dock inte för långt ifrån. Barnets föräldrar samt andra vuxna i barnets omgivning ska ge barnet möjligheten att möta krav och utmanas genom uppgifter som kan klaras av med stöd av en vuxen. Genom detta ska barnet pröva sin egen förmåga. Det proximala i utvecklingen handlar om att avståndet mellan barnets egna färdigheter och uppgifter som kan klaras av med stöd av en vuxen ska byggas på mål som är möjliga för barnet att uppnå (Hwang & Nilsson, 2011, s. 67).

Författarna Hwang och Nilsson (2011) beskriver Vygotskijs teori om att det är viktigt för elever att klara av något tillsammans med andra då detta utgör en bas för elevers utveckling. Den formella samt den informella undervisningen i samverkan med kunniga medlemmar i familjen eller lärare är en viktig förutsättning för att eleverna ska utvecklas både socialt och kulturellt. Vygotskij ansåg att tänkandet och språket hörde ihop samt att ett barn inte talar och tänker på samma sätt som en vuxen gör. Dock fanns det inget egoistiskt i barnets verbala språk då barnets tal och tankar utgår från den sociala naturen. Det verbala språket har från start en varierande funktion för barnet, vilket vidare blir barnets verktyg för dennes tänkande. Enligt Vygotskij var alla variationer av barnets tänkande en sorts handling samt att det var handlingen i sig som gav material till tänkandet (Hwang & Nilsson, 2011, s. 68).

Vygotskij (1995) skriver att barnets intellektuella produktivitet i högsta grad är aktuell under dennes unga ålder. Barnets första stadie i produktiviteten är att skapa genom målning, vilket ger barnet stimulans. Målningen ger barnet möjlighet till att uttrycka sig

och visa vad som ger denne engagemang. Då barnets ålder ökar, ändras dess intresse för målning och övergår i en annan form av intellektuell produktivitet, så som det verbala språket. Barnet behöver då lära sig att hantera språket samt utveckla sitt eget skapande. Barnet skapar då en förmåga att kunna redogöra för saker muntligt, dock ej skriftligt då denna förmåga innebär en lägre nivå inom barnets utveckling. Orsaken till det bristande samspelet mellan det muntliga verbala språket och det skriftliga är att de skiljer sig i svårhetsgrad. För att jämna nivåerna inom det verbala och skriftliga språket behöver barnet utmanas med en svårare uppgift, vilket gör att de olika språken utvecklas (Vygotskij, 1995, s. 51-53).

Vygotskij (1995) skriver att skapande är en aktivitet som beskriver någonting nytt, en sak, en sammansättning av tankeförmågan och föreställningar, samt en sammansättning som enbart finns i en persons inre. Ur detta kommer människans handlingar och Vygotskij menar att det finns två sorters handlingar; *återskapande* och *kreativa*. Den återskapande handlingen kopplas till vårt minne och innebär att människan återskapar gamla och sammanställda handlingar samt tidigare upplevda intryck. Den kreativa handlingen innebär att människans hjärna frambringar nya tillstånd samt uppföranden baserat på föregående vana. Detta gör att människan fokuserar på framtiden samtidigt som denne omskapar sin nutid (Vygotskij, 1995, s. 11-13).

4.1 Sammanfattning av teoretiskt perspektiv

Studiens teoretiska perspektiv utgår från Vygotskijs teori om hur barn utvecklar sitt språk och vilken metod som används för detta. Verbal kommunikation är ett problem för döva eller stumma barn då de inte kan använda detta kommunikationssätt för att kommunicera med andra. Dessa barnen använder sig då av en andra sätt för att kommunicera och utveckla sitt språk. Språket utvecklas då baserat på miljön de befinner sig i. Den kulturella situationen som de befinner sig i påverkar barnens utveckling samt samspel med vuxna människor, då tankarna överförs till det verbala språket. Det verbala språket i samband med individens kultur påverkar den kognitiva utvecklingen hos barnet. Genom detta samband kan tänkandet och förmågan att lösa problem förbättras.

5 Metod

I detta kapitel redogörs den metod som legat till grund för studiens fullföljande. Redogörelsen behandlar val av metod, tillvägagångssätt, metod för empiriinsamling, urval samt genomförande av studien.

5.1 Val av metod

Metoden har bestått av två delar; observationer och intervjuer. Observationen har genomförts först och därefter har det skett en intervju som följd av observationen. Observationen har genomförts enligt ett etnografiskt förhållningssätt då Lalander (2015) anser att det finns ett värde i denna typ av observation som innebär att observatören kan ta del av miljön genom att själv studera fältet och dess deltagare (Lalander, 2015, s. 93). Ur ett etnografiskt förhållningssätt finns det en betydelse av att vara med där händelserna äger rum. Detta för att kunna skapa en relation till de deltagare som observeras och även en förståelse av forskningsområdet (Lalander, 2015, s. 93–94).

5.1.1 Observation

Det finns olika typer av observation; dold/öppen observation och passiv/deltagande observation (Lalander, 2015, s. 98). I en öppen observation tillkännager forskaren sig och är öppen med vem och vad som ska studeras under tillfällets gång. Passiv observation innebär att forskaren studerar deltagarna från ett utomstående perspektiv. De olika typerna av observation kan även kombineras med varandra i olika utsträckning (Lalander, 2015, s. 98–100).

Den observationstyp som har använts under detta arbetets observationer är öppen och passiv. Den öppna observationen har använts för att inte gå emot några eventuella regler som finns i den miljö som ska utforskas. I denna miljö kan det behövas tillstånd för att göra en observation av ett lektionstillfälle och en kontakt som godkänner att observationen genomförs. Den passiva observationen har använts för att forskaren ska få en bredare synvinkel och ett annat perspektiv än vid deltagande (Lalander, 2015, s. 98–100).

5.1.2 Intervju

Det finns olika intervjutekniker som forskaren kan använda sig av inom den kvalitativa intervjuformen; ostrukturerad, semistrukturerad eller löst strukturerad (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 37). I denna studien har det använts en kvalitativ intervjuform. Fördelen med att använda sig av en kvalitativ intervjuform är att forskaren kan anpassa sina frågeställningar efter rådande förhållande, till skillnad från om forskaren använder sig av ett bundet frågeformulär. Forskaren ska vidare i sin transkribering tolka informanternas angivna svar och därigenom kunna sammankoppla detta till sin forskning (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 37–38). Intervjuerna i detta arbete har skett med fyra stycken informanter där intervjun i genomsnitt är 20 minuter lång.

5.2 Urval

I en studie är det viktigt att se över vilka informanter som är intressanta inför en tänkbar intervju. Detta för att få ut relevant fakta ur intervjun och även kunna rikta frågorna så att det under intervjuns gång öppnas upp för följdfrågor. Forskaren ska vara påläst inför valet av informant och vara medveten om informanten har den kunskap som behövs för att kunna svara på forskarens frågeställningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 39–40).

Informanterna som varit delaktiga i denna studie har kontaktats via epost och samt telefonsamtal. Det har skickats ut tio mail till lärare runt om i Sverige. Av de tio lärarna har sammanlagt fyra stycken återkopplat att de vill delta i denna studie. Informanterna som har kontaktats är utvalda genom att de är pedagoger med fördjupad kunskap inom arbete och undervisning med barn och ungdomar med en funktionsnedsättning. De pedagoger som har deltagit i studien har även kunskap inom ämnet kommunikation och hur den tillämpas på bästa sätt i deras egen undervisning. Deltagarna i studien har medverkat både i en eller flera observationer och i en intervju. Observationen har genomförts först för att läraren ska få möjlighet att visa hur ett vanligt undervisningstillfälle går till. Vidare har det följt en intervju som med informantens samtycke (se bilaga C) har spelats in för att vidare ha transkriberats.

5.3 Studiens genomförande

I denna studie har det gjorts tio observationer av lektioner i musik med undervisande lärare på fyra skolor runt om i landet. Observationen har genomförts både i grundskolan och på gymnasiet, för att få en bredare synvinkel över hur det kan arbetas med kommunikation i olika åldrar. Detta för att observera hur kommunikationen sker mellan lärare och elever med en funktionsnedsättning med hjälp av musik som kommunikationsmedel. Detta har skriftligt dokumenteras under observationens gång, vilket vidare har transkriberats och används som underlag för forskningsstudien. Det som har observerats under lektionstillfället är kommunikationen mellan lärare och elever med en funktionsnedsättning samt hur denna kommunikation sker, på vilket sätt den sker och även om musiken har en större betydelse för att kommunikation sker och fungerar. De undervisande lärarna som har observerats har även medverkat under intervjuerna som skett. Observationerna av de undervisande lärarna har skett före intervjun på grund av att observatören ska kunna studera lärarens undervisningssätt och hur denne kommunicerar med elever med en funktionsnedsättning. Genom detta skapar sig observatören en fördjupad förståelse för hur läraren använder sig av kommunikation och även om denne är medveten om hur den kommunicerar med elever med en funktionsnedsättning.

5.3.1 Observation

I denna studie har det genomförts observationer av fyra stycken undervisande lärare i ämnet musik, på fyra platser i Sverige. Observationerna har inneburit olika åldersgrupper då lärarna undervisar årskurs 1–6, 7–9 samt gymnasienivå. Det har genomförts tio observationer med undervisande lärare, fem observationer i årskurs 1–6, en observation i årskurs 7–9 samt fyra observationer på gymnasienivå. Observationen har genomförts i olika årskurser för att inte begränsa studien och fokus läggs på kommunikationen som sker snarare än elevernas ålder och årskurs. Observationerna har genomförts utifrån ett observationsschema (se bilaga A) som vidare har sammanställts procentuellt och redovisas i studiens resultat.

5.3.2 Observationsschema

Observationsschemat har kommit till då det ska finnas en tydlig struktur vid varje observationstillfälle. Schemat ska tydliggöra vad som ska observeras och även ur vilket perspektiv som ska studeras. Detta observationsschema utgår ifrån ett lärarperspektiv,

då det är intressant för studien att se hur läraren kommunicerar med eleverna och hur denne använder detta i sin undervisning. Kommunikation kan ske på många sätt och genom detta observationsschema ska det tydligt framgå hur just denna lärare använder sig av kommunikation i sin undervisning (se bilaga A).

5.3.3 Intervju

I studien har det genomförts fyra stycken intervjuer med fyra informanter som är undervisande lärare i musik, på fyra platser i Sverige. Informanterna har innan intervjuens start skrivit på en samtyckesblankett (se bilaga C) som innebär att transkriberingen av intervjun får användas i studien och i forskningssammanhang. Intervjuerna har varit omkring 20 minuter per person och frågorna som ställs utgår ifrån intervjufrågorna för studien (se bilaga B) som är kopplade till studiens forskningsfrågor. Vidare har intervjuerna transkriberats och legat till grund för redovisningen av studiens resultat.

5.3.4. Intervjufrågor

Intervjufrågorna som har använts i studien har kommit till för att fördjupa forskningsfrågorna genom delfrågor. Detta för att informanten ska bjudas in till en intervju där svaren som ges är relevanta för studien. Intervjufrågorna (se bilaga B) ska även belysa studiens lärarperspektiv och visa på om informanterna i fråga är medvetna om hur de som lärare kommunicerar med sina elever eller om kommunikationen sker på automatik.

5.3.5 Transkribering

Materialet som samlats in under studien, samlades in genom intervjuer och observationer. Intervjuerna som genomfördes hade utgångspunkt i ett frågeformulär med återkoppling till studiens forskningsfrågor (se bilaga B). Intervjuerna som genomfördes spelades även in via en mobiltelefon. Vidare lyssnades det inspelade materialet noga igenom flertalet gånger och utifrån detta skrevs det en noggrann transkribering. Transkriberingen innebar att alla ord i det inspelade materialet skrevs ner i ett separat dokument och vidare plockades upprepningar bort. Intervjuerna med sammankoppling till studiens forskningsfrågor sammanställs i studiens resultatkapitel. Observationerna som genomförts i studien hade utgångspunkt i ett observationsschema med återkoppling till studiens forskningsfrågor (se bilaga A). Vidare har det gjorts en

sammanställning av observationsschemats resultat som visas med sammankoppling till studiens forskningsfrågor i uppsatsens resultatkapitel.

5.3.6 Bearbetning av material

Vid bearbetning av den insamlade empirin finns det tre huvudsakliga metoder att analysera detta på. Rennstam och Wästerfors (2015) skriver att dessa tre huvudsakliga metoderna är; sortering, reducering samt argumentering. Dessa metoder för analys möts även av problematik, så som kaosproblemet, vilket innefattar att sortera material och sätta sig in i det. För denna process används sorteringsmetoden. Det finns även andra problem som analysen möter så som representationsproblemet, som innebär att empirin som samlats in inte får presenteras i uppsatsen. För denna process används reduceringsmetoden. Det finns även ett problem vid analys kallat auktoritetsproblemet, som innebär att det behövs föras en diskussion med andra forskare och utifrån det diskutera den egna insamlade empirin i en egen diskussion (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 220–236).

Vid bearbetning av studiens insamlade material har metoderna för sortering, reducering samt argumentering använts. Sorteringsmetoden har använts genom att materialet har sorterats in under rubriker och vidare analyserats. Reduceringsmetoden har använts genom att all empiri som har samlats in genom intervjuer och observationer inte har presenterats i uppsatsen. Metoden för argumentering har använts genom att den insamlade empirin har diskuterats och ställts mot bakgrund och tidigare forskning i studiens diskussionskapitel.

5.4 Etiskt övervägande

Alla deltagande som är medverkande vid lektionstillfället kommer att anonymiseras under hela forskningsprocessen. Informanterna är anonymiserade på grund av konfidentialitetskravet. Informanterna har under studiens gång fått fiktiva namn för att stärka deras anonymitet, dock har könen behållits för att skapa ett jämnt resultat. Vidare har resultatdelen skickats ut via mail till varje enskild informant för att de ska få ta del av resultatdelen i dess pågående arbete.

Vetenskapsrådet ställer fyra krav på forskningen som utgår ifrån individskyddskravet. Dessa fyra krav delas in i informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet

och nyttjandekravet. Dessa krav kan vidare definieras i en mängd regler (Vetenskapsrådet, 2002, s. 6).

Informationskravet innebär att forskaren ska upplysa informanterna om deras deltagande och vilka villkor som ställs på dem innan studien genomförs. Vidare ska forskaren upplysa informanterna om att deras deltagande är frivilligt och att informanterna kan avbryta sitt deltagande när de vill under studiens gång. Forskaren ska även låta informanten ta inblick i alla delar som rör deras deltagande och kan påverka informantens samtycke till deltagande (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7).

Samtyckeskravet innebär att forskaren ska samla in de informanterna som deltagar i studiens samtycke. Det kan även behövas samtycke från barns föräldrar eller vårdnadshavare om barnet som deltagar i studiens empiriinsamling är under 15 år. Vid ett barns deltagande bör forskaren vara försiktig vad gäller omyndiga person, då de inte kan ta till sig given information. Samtyckeskravet bör användas så långt som möjligt i studien. Om det inte är möjligt bör ansvaret ges till den omyndigas närstående personer eller förmyndare. Informanterna som deltagit i studien ska själva kunna besluta vilka villkor som gäller för deras deltagande samt hur länge de vill delta. Informanterna ska även kunna avbryta sin medverkan när denne vill utan negativa konsekvenser som följd. Det bör heller inte finnas någon anknytning mellan forskaren och informanten som deltagar i studien (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9–10).

Konfidentialitetskravet innebär att all personal som deltagit i studiens empiriinsamling bör underteckna en förpliktelse om tystnadsplikt. Detta sker när forskaren använder sig av uppgifter som kan sammankopplas med etik och innefattar en enskild person. Forskaren ska lagra, dokumentera och rapportera den information som gäller den enskilda personen. Genom detta ska personen ifråga inte kunna urskiljas av främmande personer. Innebörden av detta är att främmande personer inte ska kunna komma åt informationen gällande den deltagande (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12).

Nyttjandekravet innebär att informationen som ges av informanterna i studien inte får användas för affärsmässigt nyttjande eller andra ovetenskapliga avsikter. Forskningens insamlade empiri som innefattar personuppgifter får ej brukas för avgörande eller

konsekvenser som berör personen i fråga, utan särskilt tillstånd från den berörda. När forskningen förbereds ska forskaren ha i åtanke att det finns risker för att deltagarnas information används på fel sätt och om detta sker ska forskaren vidta passande repressalier. Vid tveksamhet rekommenderas överläggning med kolleger eller Ämnesrådets etikkommitté (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14).

I denna studie har informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet samt konfidentialitetskravet använts. Informationskravet har använts genom att informanterna har blivit upplysta om sitt deltagande i studien samt vilka villkor som ställs genom deras deltagande. Informanterna har blivit upplysta om att deras deltagande är frivilligt och att de kan avbryta sitt deltagande i studien när de vill. Samtyckeskravet har använts då informanterna har fått skriva under en samtyckesblankett som innebär att informanterna samtycker till att informationen de givit används i forskningsstudien. Nyttjandekravet har använts genom att informationen som deltagarna givit enbart används i denna forskningsstudie och inte för ovetenskapligt bruk. Konfidentialitetskravet har använts genom att informationen om informanterna har vid lagring, anteckningar och rapportering anonymiserats av forskaren, så att informanten i fråga inte kan identifieras av främmande människor. Betydelsen av detta är att främmande människor inte ska kunna komma åt dessa uppgifterna angående den deltagande (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7–14).

6 Resultat

I denna del presenteras studiens resultat efter genomförda intervjuer och observationer med fyra stycken informanter. Informanterna som intervjuats och observerats är lärare på olika skolor runt om i Sverige och deras namn är; Anders Johansson, Berit Nilsson, Greta Gustavsson och Pelle Pålsson. Dessa namn är fiktiva namn då informanterna är anonymiserade under hela studien.

6.1 Öppen kommunikation

Öppen kommunikation används hos alla informanter som tagit del av studien fast på olika sätt. Läraren Anders Johansson säger att det kan vara svårt att nå ut till alla elever om han endast står och pratar framme vid tavlan och försöker ge ut någon form av information. Att använda katederundervisning fungerar inte med dessa elever då enbart hälften av gruppen kan ta in denna typ av information och undervisning. Ögonkontakt och att göra eleverna synliga genom att hälsa på dem används istället i undervisningen för att få kontakt med eleverna och för att läraren ska kunna se om eleverna har förstått och tagit till sig informationen som givits (Anders Johansson).

Läraren Berit Nilsson arbetar med öppen kommunikation i sin undervisning. Hon säger att:

Jag tror på att dem barnen behöver först att känna sig trygga och de kan vi, nå om vi själva, ge oss så menar jag hela personlighet. Så och då börjar vi med vårt ansikte, [...] ¹ hur vi ler till dem, [...] vi ler med ögonen och med hela kroppsspråk. Så de är den första vad jag använder spontant men jag har lärt mig mycket att göra de, med medvetenhet. Plus använder vi här också tecken som stöd för vissa elever, men öppen kommunikation betyder också för mig att jag lyssna precis vad dem säger, visar, [...] uttrycker dem själva. Flesta av våra elever kommunicerar inte verbalt men kommunicerar bara med känslor [...] så vi måste lära känna dem först (Berit Nilsson).

Läraren Berit Nilsson använder sig av öppen kommunikation. Detta sker genom elevernas trygghet och beskriver att detta kan nås genom att läraren ger av hela sig själv, både sin personlighet och sitt kroppsspråk. Detta görs både spontant och medvetet från lärarens sida. För att förstärka sitt språk använder läraren sig av tecken som stöd. Då det

---

¹ Dessa klamrar innebär att oväsentlig text är bortklippt ur transkriberingen

förekommer elever som inte kommunicerar verbalt utan enbart med känslor läggs det vikt i att skapa en relation mellan lärare och elever (Berit Nilsson).

Läraren Greta Gustavsson arbetar med öppen kommunikation genom att lyssna på eleverna och ta in deras förslag och åsikter. Läraren möter eleverna, då de får vara med och bestämma innehåll av lektionens slut, om det finns utrymme för det (Greta Gustavsson).

Läraren Pelle Pålsson nyttjar öppen kommunikation genom att använda sig av humor och styr sin undervisning på olika sätt beroende på vilken elevgrupp han undervisar. Vissa elevgrupper kan behöva en mer strukturerad och styrd undervisning på grund av sin nedsättning medan andra elevgrupper kan vara i behov av en mer humoristisk undervisning för att hitta motivationen till att vara med på musikundervisningen (Pelle Pålsson).

Under genomförda observationer visade det sig att 100 % av lärarna som deltagit i studien kommunicerar med sina elever både genom det verbala språket och även musikaliskt. 80 % av lärarna använder sig även av gestikulering i sin kommunikation och 20 % kommunicerar fysiskt.

Sammanfattningsvis nyttjar de fyra lärarna öppen kommunikation. Den öppna kommunikationen nyttjas i undervisningen genom ögonkontakt, genom att göra eleverna synliga, genom kontakt, genom lyssning samt genom trygghet. Lärarna använder även sitt kroppsspråk samt tecken som stöd för att nå ut till eleverna med den öppna kommunikationen.

6.2 Musikalisk kommunikation

Musikalisk kommunikation är ett kommunikationssätt som används av alla lärare som deltagit i studien, dock sker detta på olika sätt eftersom varje lärare har sitt eget arbetssätt.

Anders Johansson använder musikalisk kommunikation som ett kommunikationssätt genom att använda sig av en låt som introducerar lektionens början och en låt som avslutar lektionen. Anders Johansson beskriver att eleverna genom dessa två låtarna vet

precis när lektionen har börjat och när lektionen har nått sitt slut. Anders Johansson kan under lektionens gång göra många olika aktiviteter med eleverna. Så fort han tar ackorden på slutlåten vet eleverna att det är slut för dagens lektion. Anders Johansson använder sig även av musikalisk kommunikation genom ett dirigeringsmoment under lektionens gång som är tänkt att utveckla eleverna. Han säger att:

Jag tänker det framförallt [...] som social grej att någon får stå mycket i centrum och bestämma och ha liksom makt, men man verkligen får bestämma över de andra, [...] [eleven] som satt här, i rullstolen, att hon fick upp sina båda händer, det var [...] häftigt alltså, [...] va, vart kom det där ifrån, hon kan inte hålla en arm still, nu fick hon upp dem liksom och hon satt ganska still med sina båda händer, [...] oj vad häftigt, så signaler, visst är det de. Men det var nog mest en social grej (Anders Johansson).

Anders Johansson beskriver hur vissa moment i undervisningen kan utveckla eleverna, inte enbart på musikalisk nivå utan även på motorisk nivå. Ett moment som utvecklats av eleverna är lektionsinnehållet som innefattar dirigering. Där får eleverna testa på hur det är att leda de andra eleverna medan de spelar. Detta moment har tagits med i undervisningen för att lära eleverna signaler så som att signalera genom att höja och sänka armarna för att visa om de resterande eleverna ska spela starkt eller svagt. Undervisningsmoment har även övat elevernas sociala förmåga mellan och till varandra (Anders Johansson).

Läraren Berit Nilsson arbetar med musikalisk kommunikation genom musik, melodi och ramsor. Hon säger att:

Vi tror på att [...] musik och olika melodi och låt hjälper såna barn som lever med olika funktionsnedsättningar, att förstå världen bättre då deras uppfattning om vad som händer går mycket lättare om vi använder speciella ramsor och sånger, så därför här i vår skola vi utarbetar sånger för varje aktivitet. När dem börjar dagen god morgon sång, alltid så dem själv kan förstå okej jag är inte hemma längre, jag sitter inte i taxin, nu är jag i klassrummet, nu träffar jag mina kompisar så de är en speciell sång, vad dem alltid sjunger, lösningen kan vara annorlunda, hur många gånger, i vilken plats i klassrummet dem sjunger men låten är alltid samma. Ja, så då har vi olika sånger, melodi och låt för olika aktiviteter, så dem vet precis vad som händer, [...] vi använder olika sånger för

olik motorisk uppgifter, så dem känner igen melodin först, precis som små bebisar, när vi sjunger, [...] ”round and round the gard and like a teddy bear”, dem [...] vet precis att dem behöver ge handen, eller ”nu ska vi gunga, nu ska vi gunga”, [...] och dem känner igen, dem vet vilken rörelse som kommer, så de är vad vi använder då här. Så i vår skola de är jättemånga sånger, genom hela dagen (Berit Nilsson).

Berit Nilsson beskriver att arbetet med musikalisk kommunikation i elevernas undervisning bygger på sånger, melodier, låtar och ramsor. Detta för att eleverna ska kunna använda musiken som ett hjälpmedel för att förstå omvärlden bättre och lättare kunna skapa sig en uppfattning om vad som sker runt omkring dem. Berit Nilsson beskriver även att det i undervisningen används en sång för varje aktivitet som ska utföras vilket gör att eleverna kan lära sig genom olika motoriska uppgifter på ett enklare sätt (Berit Nilsson).

Greta Gustavsson använder sig av musikalisk kommunikation i undervisningen genom att musicera tillsammans med eleverna. Hon beskriver att det förs en dialog mellan lärare och elev genom både rörelser och musik för att kunna musicera tillsammans under lektionens gång (Greta Gustavsson).

Läraren Pelle Pålsson arbetar med musikalisk kommunikation i sin undervisning, han säger att:

De jag jobbar med jättemycket nu med den eleven [...] är ju att sjunga på teckenspråk och då är det ju inte bara att teckna teckenspråk utan [...] du ska leverera saker och ting och då vill det ju till att man använder hela kroppen när man tecknar och inte bara händer. [...] för mig är det ett alternativt sångsätt (Pelle Pålsson).

Pelle Pålsson arbetar med musikalisk kommunikation i sin undervisning genom att hitta sätt för eleverna att musicera på trots sin nedsättning. Han beskriver att teckenspråk används som ett alternativt sångsätt för att eleverna ska kunna musicera på bästa sätt utifrån sin egen förmåga trots sin nedsättning (Pelle Pålsson).

Under genomförda observationer visade det sig att 100 % av lektionerna innefattade musikalisk kommunikation. 100 % av de observerade lektioner använde läraren sig av

spelandet som ett verktyg för den musikaliska kommunikationen medan 90 % av lektionerna använde läraren sig av verbalt språk och instrument. Enbart i 20 % av de observerade lektionerna använde läraren sig av lyssnande som ett verktyg för den musikaliska kommunikationen i undervisningen.

Sammanfattningsvis använder lärarna sig av musikalisk kommunikation. Den musikaliska kommunikationen nyttjas genom låtar som introducerar lektionens start och slut, genom dirigeringsmoment, genom sånger, genom låtar samt ramsor. Den musikaliska kommunikationen används för att utveckla elevernas sociala förmåga samt bidra som hjälpmedel till eleverna för att förstå omvärlden bättre samt förstå vad som sker runt omkring dem.

6.3 Kommunikation beroende på nedsättning

Att kommunicera på olika sätt beroende på elevernas nedsättning är ett kommunikationssätt som lärarna använder sig av i undervisningen.

Läraren Anders Johansson använder kommunikation beroende på nedsättning i sin undervisning med hjälp av elevernas assistenter som är med under lektionens gång. Assistenterna tecknar och visar eleverna vad läraren säger utifrån elevernas nedsättning och egen förmåga för förståelse och lärande (Anders Johansson).

Läraren Berit Nilsson kommunicerar med sina elever i undervisningen beroende på deras förmåga och nedsättning. Hon beskriver att det finns elever med autism och aspergers där lärarna behöver använda sig av samma verbala språk och aktiviteter varje dag i undervisningen för att inte påverka eleverna negativt och för att eleverna ska känna sig trygga. Angående ändringar i undervisningen baserat på pedagogiska steg, behöver lärarna förbereda stegen väl och genomföra dem över en sakta gående period. Med andra elever som inte har dessa funktionsnedsättningar är lärarna mer flexibla i undervisningen genom att byta leksaker och sånger (Berit Nilsson).

Läraren Greta Gustavsson kommunicerar olika med eleverna beroende på deras nedsättning genom att möta dem i sin undervisning, hon säger att:

De som använder tecken som stöd försöker jag teckna till samtidigt som jag [...] pratar vanligt med dem som kan det. [...] Jag kommunicerar med väldigt tydliga bildschema på tavlan till grupperna som behöver det. [...] Grupperna på mellanstadiet som vi just nu övar lucia med, [...] dem vet att på torsdagar övar vi lucia, så där känner jag inte att jag behöver det här schemastyrda, [...] utan då ha ja, till dem grupperna som verkligen behöver det, så har jag tydligt schema och ja tecken till dem som behöver det (Greta Gustavsson).

Greta Gustavsson anpassar sitt kommunikationssätt efter elevernas nedsättning och deras förmåga att lära sig på olika sätt. Kommunikationen anpassas med hjälp av tecken som stöd, bildscheman och verbal kommunikation (Greta Gustavsson).

Läraren Pelle Pålsson kommunicerar med elever beroende på nedsättning i undervisningen genom verbalt språk, kroppsspråk samt teckenspråk. Teckenspråk som alternativ kommunikation är ett kommunikationssätt som läraren försöker utveckla ännu mer i sin undervisning och gör detta genom att ta lärdom av elever som talar teckenspråk flytande. Läraren för då en diskussion med eleven om hur särskilda ord ska tecknas då dessa ord inte kan bokstaveras utan behöver förtydligas genom enbart ett tecken. Fysisk kommunikation används även i undervisningen baserat utifrån elevernas nedsättning och deras förmåga till lärande (Pelle Pålsson).

Under genomförda observationer visade det sig att 100 % av lärarna som har deltagit i studien kommunicerar olika med eleverna beroende på nedsättning och gör detta genom verbalt språk, enbart 10 % använder sig av gestikulering.

Sammanfattningsvis använder lärarna sig av kommunikation beroende på nedsättning. Kommunikationen sker då med hjälp av teckensspråk, tecken som stöd, kroppsspråk samt bildscheman. Den verbala kommunikationen anpassas även efter elevernas förmåga för lärande och nedsättning.

6.4 Musik som bidrag till kommunikation i klassrummet

Musik som bidrag till kommunikationen som sker i klassrummet är ett kommunikationssätt som lärarna i denna studien, på olika sätt, använder sig av i sin undervisning.

Läraren Andreas Johansson använder sig av musikalisk kommunikation i sin undervisning genom att arbeta med eleverna via sång, rytm. Särskilda sånger har särskilda utvecklingsmål. Läraren beskriver att eleverna genom dessa specifika sånger, kan bli bättre på att räkna (Andreas Johansson).

Läraren Berit Nilsson använder sig av musikalisk kommunikation i sin undervisning samt i andra ämnen under elevernas dag. Den musikaliska kommunikationen används under en motoriklektion, under vardagsaktiviteter och inför måltid. Detta är ett kommunikationssätt, då kommunikationen kan ske mellan två personer, mellan en person och en grupp eller mellan en grupp. Kommunikation är då inte ensidig utan kommer från båda parter. Detta används effektivt i elevernas undervisning då det finns elever som förstår detta kommunikationssätt bättre än verbal kommunikation (Berit Nilsson).

Läraren Greta Gustavsson använder sig av musikalisk kommunikation i elevernas undervisning genom att arbeta med musik via både sång och spel. Detta görs även i olika genrer. När musiken ska spelas är det läraren som tar fram låtarna, då instrumenten som används är något begränsade. När eleverna ska sjunga eller dansa till musiken i undervisningen får eleverna vara med och bestämma samt plocka fram låtar som de vill musicera tillsammans. Undervisningen baseras även på teman så som Afrika-tema och världsmusik-tema. Läraren plockar då fram låtar för att introducera olika genrer för eleverna. Eleverna får önska låtar till det givna projektet, då de musicerar tillsammans i grupp (Greta Gustavsson).

Läraren Pelle Pålsson använder sig av musikalisk kommunikation i undervisningen. Han beskriver att musiken lyfter kommunikationen och används som ett kommunikationssätt i undervisningen. Den musikaliska kommunikationen hjälper även eleverna i andra ämnen och kan göra att motivation skapas hos eleverna inom läsinläring. Läraren använder sig även av "känslolåtar", så som "Känn en doft av kärleken" från filmen Lejonkungen. Denna låt sjunger eleverna när karaktärerna Timon och Pumba blir lämnade av lejonet Simba och låten avslutas då med att Timon och Pumba gråter hysteriskt för att deras nya vän har lämnat dem. Denna låt används i

undervisningen för att musiken ska bli kommunikativ och för att eleverna ska lära sig känslouttryck (Pelle Pålsson).

Under genomförda observationer visade det sig att 100 % av lärarna som deltagit i studien använder sig av musik som ett hjälpmedel för att kommunicera verbalt med eleverna.

60 % av lärarna använder även musiken som ett hjälpmedel för att kommunicera med eleverna via gestikulering.

Sammantaget använder de fyra lärarna sig av musik som bidrag till kommunikation i klassrummet. Detta kommunikationssätt används i undervisningen genom sånger och rytmer. Särskilda sånger används för specifika mål eller aktiviteter som eleverna ska uppnå eller utföra. Kommunikationssättet används effektivt i undervisningen då det finns elever som inte förstår verbal kommunikation.

6.5 Sammanfattning av resultat

Studiens resultatkapitel berör ämnena öppen kommunikation, musikalisk kommunikation, kommunikation beroende på nedsättning samt musik som bidrag till kommunikationen som sker i klassrummet. Öppen kommunikation innefattar att lärarna är noggranna med att ge eleverna ögonkontakt och gör dem synliga på olika sätt för att läraren ska kunna se om eleverna har förstått den informationen som givits i undervisningen. Det är även viktigt att lärarna tar in eleverna och lyssnar på dem genom vad de säger, visar och uttrycker. Undervisningen är även strukturerad beroende på vad eleverna behöver i samband med sin nedsättning. Vissa elever behöver mer ostrukturerad undervisning där humorn spelar stor roll för att motivationen för lärande ska fungera. Musikalisk kommunikation innefattar att lärarna kommunicerar i undervisningen genom olika former av signaler och musik. Detta sker i undervisningen genom introducerande låtar som talar om när lektionen startar, genom dirigering, genom låtar, ramsor och sånger samt genom dialoger mellan lärare och elever. Detta kommunikationssätt används främst i undervisningen för att öva elevernas sociala förmåga, både mellan lärare och elever samt elever och elever. Det läggs vikt i att hitta nya sätt att musicera på i undervisningen trots elevernas nedsättning, ett exempel på detta är att låta en elev som inte kan sjunga verbalt istället göra det med teckenspråk och då se det som ett alternativt sångsätt. Kommunikation beroende på nedsättning innebär

att inte se elevernas nedsättning som ett hinder utan istället hitta nya sätt att kommunicera på i undervisningen. Detta förs in i undervisningen genom att lärarna anpassar sitt verbala språk utefter varje enskild individ och dennes nedsättning. Tecken som stöd förtydligar informationen som läraren ger eleverna, genom bildscheman, genom kroppsspråk samt genom teckenspråk. Kommunikationssättet anpassas efter varje elevs nedsättning samt deras förmåga till lärande. Musik som bidrag till kommunikationen som sker i klassrummet innebär att lärarna använder sig av specifika låtar med speciella utvecklingsmål. Ett utvecklingsmål kan vara att eleverna ska bli bättre på att räkna genom den specifika låten. Musiken förs även in under elevernas dag, inte enbart i musikundervisningen utan även i elevernas övriga undervisning. Detta för att elever som kommunicerar genom icke-verbal kommunikation ska ha lättare för att förstå och ta till sig undervisningen. Den musikaliska kommunikationen tas främst in i undervisningen för att lyfta kommunikationen som används av den undervisande läraren. Den musikaliska kommunikationen stöttar även eleverna och skapar motivation inom andra ämnen.

7 Diskussion

I detta kapitel sammankopplas studiens resultat med bakgrundsfakta och tidigare forskning samt diskuteras med utgångspunkt i studiens forskningsfrågor.

7.1 Musikalisk kommunikation i undervisningen

I detta avsnitt kommer det presenteras hur musikalisk kommunikation kan användas av lärare i undervisningen samt hur det kan användas som ett hjälpmedel för kommunikation mellan lärare och elever. Detta för att eleverna på lång sikt ska ges en möjlighet till att utveckla sin verbala förmåga till det talade språket.

7.1.1 Musiken och det verbala språket

Jederlund (2011) skriver om hur musiken bidrar till barns utveckling. Den musikaliska miljön öppnar upp för barnets möjlighet till att utveckla sitt kommunikativa språk på grund av att det verbala språket och det musikaliska språket när det kopplas samman (Jederlund, 2011, s. 13–14). Lärarna som deltagit i studien genom observationer och intervjuer säger att de använder sig av sammankopplingen mellan musik och verbalt språk i undervisningen. Detta kommunikationssätt används i lärarnas undervisning genom att lärarna använder sig av ramsor, sånger och låtar som vidare bjuder in till en dialog mellan lärare och elever. Vidare kan det verbala språket utvecklas hos eleverna och öppna upp deras förmåga för det auditiva språket genom musiken.

Enligt Vygotskijs teori sägs det att barn lär sig bättre med stöd av en vuxen förebild (Hwang & Nilsson, 2011, s. 66–67). Det kan diskuteras om eleverna lära sig på samma sätt om de får stöd av varandra jämfört med om de får stöd av en vuxen förebild. Eleverna får stöd och positiv energi av sina klasskamrater, det kan göra att det lär sig mer än vad de gör när de får enbart stöd av sin lärare som kanske inte kan ge samma stöd och positiva energi till varje enskild individ. Det kan även vara så att eleverna skulle lära sig bättre om de fick stöd av mer än en lärare per klass. Dock kan det uppstå andra problem om det finns fler lärare per klass då det kan ställas andra krav på lärarna än om det enbart är en lärare per klass. Behöver lärarna ha ett samarbete emellan sig om det är fler lärare och får då eleverna samma stöd som en enskild lärare hade givit dem. Detta kan göra att eleverna får mer stöd om det är fler lärare per klass, vilket kan göra att varje enskild individ får det stöd och den hjälp som denne behöver. Det kan även

göra att elevgruppen inte får samma stöd från varandra om det är fler lärare vilket kan hämma deras sociala övning i undervisningen.

7.1.2 Kommunikation genom musik

Jederlund (2011) skriver att kommunikationen definieras beroende på vilket kultur den sätts in i. Kommunikationen kan användas på olika sätt och ett sätt är genom trummor, då trummans rytm och toner kan kombineras likt det verbala språket (Jederlund, 2011, s. 19–20). Lärarna säger att de använder sig av kommunikation genom musik i undervisningen. De använder sig av detta kommunikationssätt genom att introducera och avsluta lektionen med en specifik låt, genom dirigering, genom signaler, sånger, melodier, låtar, ramsor, rörelser och musicerande. Detta används i undervisningen för att eleverna ska utvecklas både musikaliskt och motoriskt genom signaler samt öva elevernas sociala förmåga mellan och till varandra. Detta kommunikationssätt används även för att eleverna ska kunna nyttja musiken som ett redskap för att förstå omvärlden bättre och på så vis enklare kunna skapa sig en föreställning om vad som sker omkring dem.

Då elever med en funktionsnedsättning kan ha en nedsättning som gör att de inte kan kommunicera verbalt utan enbart använder sig av icke-verbal kommunikation behövs det fler kommunikationssätt än det verbala språket. Musiken kan då vara ett hjälpmedel för kommunikationen då musikens toner och rytm är uppbyggt på samma vis som det verbala språket. Musiken kan hjälpa kommunikationen mellan lärare och elever samt hjälpa den enskilda eleven förbättra sin förmåga att kommunicera, då det kan vara lättare att använda sig av musikaliska hjälpmedel än av det verbala språket. Det kan även vara enklare för läraren att kommunicera med eleverna genom att förstå det musikaliska språket jämfört med det verbala. Det musikaliska språket kan sedan vidare hjälpa eleverna att utveckla sitt verbala språk genom rytm, toner och förståelse.

7.2 Alternativa kommunikationssätt i undervisningen

I detta delavsnitt kommer det redogöras över olika kommunikationssätt som kan användas av lärare i undervisningen.

7.2.1 Tecken som kommunikationssätt

Martinsson-Niva (2016) skriver om tecken som alternativ kompletterande kommunikation. Detta kommunikationssätt används främst inom grundsärskolan då kommunikationssättet inte kräver några redskap, då tecken som alternativ kompletterande kommunikation kommuniceras via personens händer och förstärker det verbala språket (Martinsson-Niva, 2016, s. 8–10). Lärarna som observerats och intervjuats i studien säger att de använder sig av alternativa kommunikationssätt i sin undervisning. Dessa kommunikationssätt är teckenspråk och tecken som stöd. De används i undervisningen för att nå fram till eleverna och för att ge dem möjlighet till lärande och utveckling utifrån deras egen förmåga och nedsättning.

Tecken som alternativt kompletterande kommunikationssätt kan vara användbart vid undervisning av elever med funktionsnedsättning som har en nedsättning som påverkar dem på så sätt att de inte kan kommunicera enbart med det verbala språket. Genom att lärarna använder sig av detta kommunikationssätt kan förståelse mellan lärare och elever ökas och eleverna kan lära sig att kommunicera med tecken genom imitation av lärarens kommunikationssätt. Detta kan göra att eleven själv kan uttrycka sig enklare och öka sin förmåga till kommunikation. Vidare kan tecknen övergå till verbalt språk om elevens nedsättning tillåter det. Nackdelen med tecken som kommunikationssätt kan vara att det ställs högre krav på den undervisande läraren, då denne behöver ha kunskap om hur tecknen används. Då behöver eleverna kunna imitera lärarens kommunikation och lära sig kommunicera genom detta.

7.2.3 Kroppsspråk som kommunikationssätt

Thunberg, Swärd och Claesson (2015) skriver om att människans första språkliga kommunikationssätt inte baserades på människans tal utan byggde på människans kroppsspråk och gester. När en människa först utvecklar sitt kommunikationssätt är det den icke-verbala kommunikationen som används och hjälper till att utveckla det verbala språket för att människa ska kunna kommunicera med andra som barn (Thunberg, Swärd och Claesson, 2015, s. 1–2). De lärare som intervjuats och observerats i studien använder sig av kroppsspråk i sin undervisning. Det kan ske genom ögonkontakt, trygghet till eleverna, att läraren ger av hela sig själv. Ett exempel på när läraren ger av hela sig själv är när läraren ler mot elever och då inte gör det enbart med munnen utan ler med ögonen, med ansiktet och med kroppen. Detta görs både spontant och medvetet

från lärarnas sida och används för att lärarna ska se om eleven har tagit till sig given information samt skapat sig förståelse för den.

Kroppsspråk som ett kommunikationssätt kan vara användbart för läraren att använda sig av i undervisning av elever med en funktionsnedsättning, som gör att eleverna inte kan kommunicera verbalt. Kroppsspråket kan då hjälpa eleverna att uttrycka sig själva samt till att kommunicera i undervisningen. Komplikationer som kan uppstå med detta kommunikationssätt är att det kan vara svårt för läraren att tyda elevens uttryck och dess betydelse samt att det kan vara svårt för läraren att använda sig av kroppsspråket i undervisningen. Lärarens kroppsspråk kan då tolkas för bokstavligt av eleverna, vilket inte var tänkt från lärarens sida. Detta kan bidra till att missförstånd uppstår i undervisningen mellan elever och lärare.

7.2.4 Kommunikation utifrån elevernas nedsättning

Thunberg, Swärd och Claesson (2015) skriver att kommunikation är en nödvändig förutsättning för att människor ska kunna kollaborera med varandra samt för att kunna bli allmänbildade i dagens samhälle. Detta innefattar att skolans undervisning ska utgå ifrån eleven och dennes behov samt att skolan ska ge kompletterande stöd om det är nödvändigt (Thunberg, Swärd & Claesson, 2015, s. 1). De lärare som observerats och intervjuats i studien säger att de kommunicerar på olika sätt i sin undervisning beroende på elevens nedsättning. Detta görs i undervisningen för att öka elevens egen förmåga till lärande och förståelse. Vissa elever har nedsättningar som gör att läraren behöver använda sig av samma verbala språk varje dag samt liknande aktiviteter, då eleverna annars påverkas negativt. Tryggheten i undervisningen är på så sätt viktig för eleverna och om läraren vill göra ett pedagogisk steg framåt i undervisningen behöver steget förberedas väl och genomföras långsamt gående över en period. Kommunikationen anpassas även efter elevernas förmåga att lära sig på olika sätt och detta görs av läraren genom tecken som stöd, bildscheman, verbal kommunikation, kroppsspråk och teckenspråk. Fysisk kommunikation nyttjas i lärarnas undervisning beroende på elevernas nedsättning samt deras förmåga att lära.

Att kommunicera på olika sätt med elever i undervisningen baserat på elevernas nedsättning är ett kommunikationssätt som kan hjälpa och stötta eleverna i deras förmåga att ta till sig lärande. Skolan kan då hjälpa elever att ge dem extra stöd i

undervisningen samt anpassa den efter den enskilda individens behov. Nackdelen med detta kommunikationssätt kan vara att det ställs högre krav på skolan och den undervisande läraren. Det kan vara så att den undervisande läraren inte har de förkunskaper som behövs för att klara av att kommunicera på olika sätt med varje individ i klassen som undervisas. Detta kan leda till att eleverna inte får det stöd de behöver och försämrar sin förmåga till att lära sig.

7.3 Metoddiskussion

Metoden som har använts för studien är empiriinsamling genom intervjuer och observationer med undervisande lärare i musik. Empiriinsamlingen har inträffat på tre stycken orter runt om i Sverige. När det gäller val av metod kunde det istället ha skickats ut en enkät till flera undervisande lärare runt om i Sverige som ersättning för genomförda observationer och intervjuer. Detta kunde ha gjort att studiens empiri fick större spridning över landet samt att antalet informanter hade kunnat ökas. Nackdelen med enkäter som ersättning för intervju och observation kan vara att forskaren inte får samma förståelse för lärarens kommunikationssätt.

Problematisering med intervjufrågor (se bilaga B) kan sammankopplas till normativitet genom hur intervjufrågan är ställd. Ett exempel på detta kan vara; Anser du som lärare att du har en öppen kommunikation med dina elever? Svaret på denna fråga kan vara ett enkelt ja, har läraren då förstått frågan? En lärare ger inte ett svar i form av ett nej på ovanstående fråga, då denne vill framstå som en kompetent lärare. Svaret blir då normbaserat eftersom lärarens svar förväntas vara positivt. För att undvika normativitet kan frågan fördjupas med hjälp av följdfrågor som kan ge utvecklade svar.

7.4. Förslag på fortsatt forskning

Ett förslag på fortsatt forskning är att genomföra en studie som undersöker olika sätt att kommunicera i undervisningen, samt fördjupa för- och nackdelar med att använda sig av annat än verbal kommunikation. Vidare kan musikalisk kommunikation kopplas till kursplanen och hur den undervisande läraren kan sammankoppla detta i sin undervisning. Det är av intresse att forska om hur undervisningen kan individanpassas genom icke-verbal kommunikation och om detta påverkar eleverna.

9 Referenser

Anderson, Lotta (2002). *Interpersonell kommunikation: en studie av elever med hörselnedsättning i särskolan*. Diss. Lund: Univ.

Tillgänglig på Internet:

http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/7053/lotta_anderson.pdf?sequence=1&isAllowed=y

(Hämtad 2017-12-11)

Brodin, Jane (1991). *Att tolka barns signaler: gravt utvecklingsstörda flerhandikappade barns lek och kommunikation*. Licencatuppsats. Stockholm: Stockholms universitet.

Tillgänglig på internet:

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1108297/FULLTEXT02.pdf>

(Hämtad 2017-12-11)

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015). Intervjuer I Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. s. 34-55. 2. uppl. Stockholm: Liber

Funktionsvariation (2017). I NE.se. Tillgänglig på Internet:

<http://www.ne.se>

(Hämtad 2017-11-29)

Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2011). *Utvecklingspsykologi*. (3., rev. utg.) Stockholm: Natur och kultur.

Jederlund, Ulf (2011). *Musik och språk: ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling och lärande*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Stockholm: Liber

Lalander, Philip (2015). Observationer och etnografi. I Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. s. 93-114. 2. uppl. Stockholm: Liber

Martinsson Niva, Malin (2016). *Det demokratiska uppdraget - en utmaning för pedagoger i grundskolan? [Elektronisk resurs] : en studie om elevinflytande i träningsskolan där TAKK används som kommunikationsverktyg*. Licentiatavhandling Umeå : Umeå universitet, 2016

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-115199>
(Hämtad 2017-12-09)

Malmquist, Jörgen (2017). Funktionsnedsättning. I NE.se. Tillgänglig på Internet: <http://www.ne.se>
(Hämtad 2017-11-29)

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., s. 220-236 [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Thunberg, Gunilla, Swärd, Ann-Katrin och Claesson, Britt (2015). *Kommunikation, språk och text*. Skolverket.

Tillgänglig på Internet: https://gup-server.ub.gu.se/v1/asset_data/183474
(Hämtad 2017-10-11)

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Tillgänglig på Internet: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf
(Hämtad 2017-12-01).

Vygotskij, Lev. (1896-1934). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos. Översättning: Öberg Lindsten, Kajsa. (1995).

Bilagor

Bilaga A

Observationsschema

Kommunicerar läraren med eleverna?	Verbalt	Gestikulering	Musikaliskt	Annat Fysiskt?
Använder läraren sig av musikalisk kommunikation under lektionens gång?	Ja	Nej		
Vad använder läraren för verktyg för musikalisk kommunikation?	Lyssnande	Instrument	Verbalt språk	Spelande
Använder läraren musiken som ett hjälpmedel för att kommunicera med eleverna?	Verbalt	Gestikulering		
Musicerar gruppen tillsammans?	Ja	Nej		
Påverkar musicerande i grupp den musikaliska kommunikationen?	Verbalt	Gestikulering	Förståelse	Spelandet
Kommunicerar läraren på olika sätt med eleverna beroende på nedsättning?	Verbalt	Gestikulering	Musikaliskt	

Bilaga B

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat som lärare inom särskolan?
2. Har du alltid vetat att du ville undervisa i särskolan, om ja varför?
3. Anser du som lärare att du har en öppen kommunikation med dina elever?
4. På vilket sätt skulle du beskriva denna öppna kommunikation?
5. Anser du som lärare att du använder dig av musikalisk kommunikation, om ja på vilket sätt?
6. Kommunicerar du som lärare med eleverna på olika sätt beroende på nedsättning? Om ja, ge ett praktiskt exempel
7. Anser du som lärare att musiken bidrar till kommunikation i klassrummet?
Om ja, på vilket sätt?

Bilaga C

Samtycke för intervju och ljudinspelning

Syftet med vår forskning är att se på vilket sätt pedagoger har valt att arbeta med ämnet musik med elever med funktionsnedsättningar, vilka hjälpmedel som används i undervisningen och hur musik kan användas som ett kommunikationsmedel.

Vi har valt att intervjua just dig för att du har den erfarenhet och de kunskaper som vi vill fördjupa oss i inom detta ämnesområde. Intervjun kommer att pågå under ca en timme, då vi vid godkännande kommer ljudinspela och dokumentera vad som sägs. Informationen som ges av dig kommer i ett senare skede att transkriberas där du kommer vara anonym. Allt forskningsmaterial kommer under en längre tid sparas, för att andra forskare i framtiden ska kunna ta del av vårt material. Du kommer att få tillgång till skriven transkribering, och med ditt godkännande går det sedan i tryck.

Ditt deltagande i våra forskningsprojekt är frivilligt och du kan när som helst under forskningens gång avbryta ditt medverkande utan förklaring.

Ansvariga vid denna forskningsstudie är:

Eleonora Lundberg; Telefonnr. 0709397792, mail: el222wi@student.lnu.se

Sara Ahlberg; Telefonnr. 0703572853, mail: sa222yy@student.lnu.se

Ort och Datum

Underskrift

Namnförtydligande
